

Voormalige lagere school te Wateren/Zorgvlied

Karakteristiek, beeldbepalend of monumentaal?

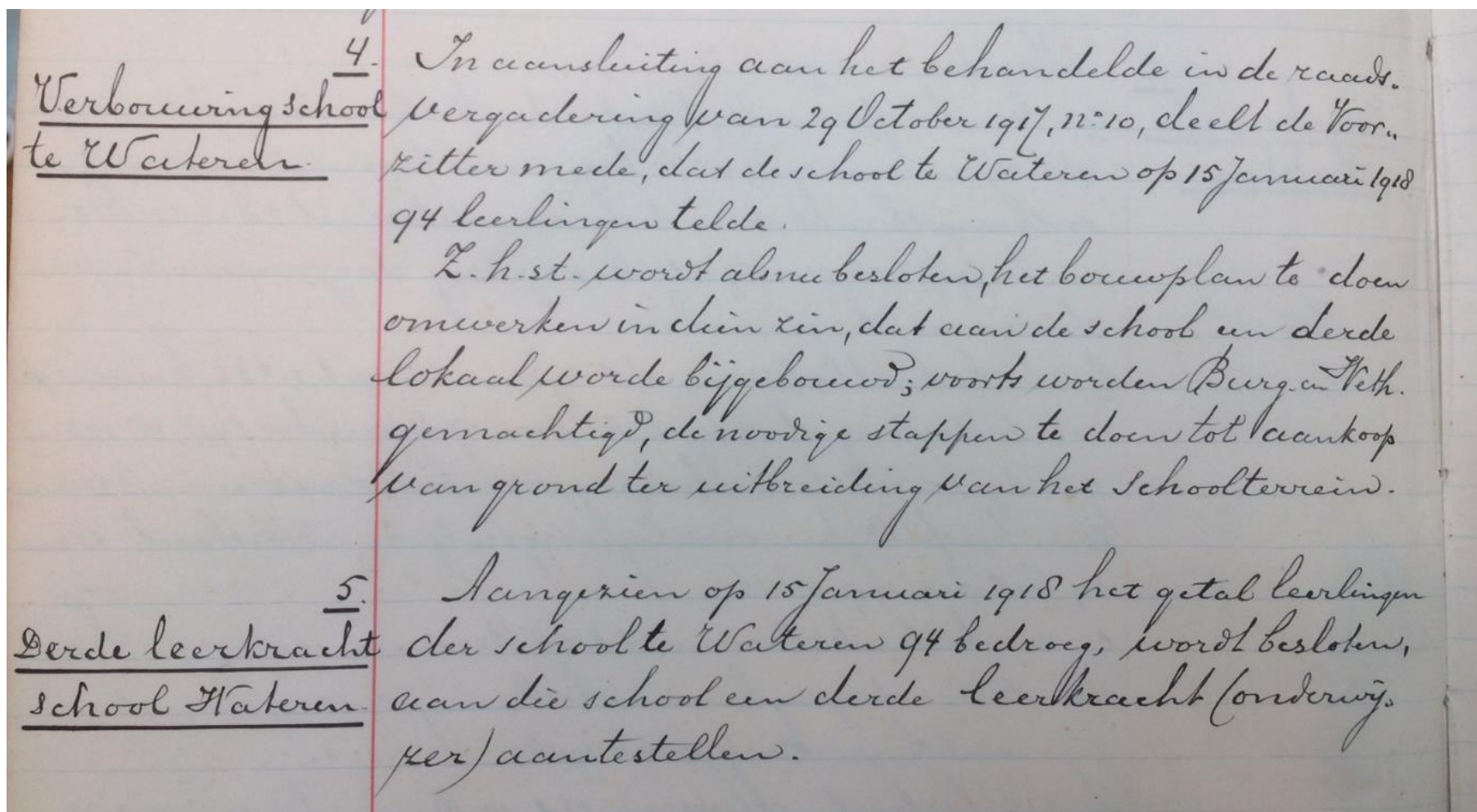
Alhoewel de school gebouwd is in 1920, begint het verhaal veel eerder. Het betreft namelijk al het derde of vierde schoolgebouw in deze gemeenschap. Helaas kunnen we hier niet verder terug gaan dan naar 1884. Toen werd de voorganger van de huidige school gebouwd op de plek waar zich nu huisnummer 11 bevindt. Op de onderstaande foto staat links de schoolmeesters woning (nu huisnummer 9) en rechts de school (huisnummer 11) die in 1884 verrees.

Uitbreiding van de school van 1884

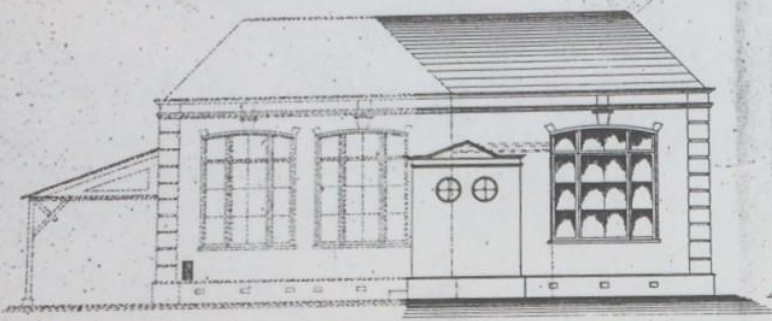
Tijdens de raadsvergadering op 29 oktober 1917 kwam naar voren dat de school 94 leerlingen telde en over twee lokalen beschikte. Er werd besloten een derde lokaal bij te bouwen en tevens om ook grond bij te kopen.

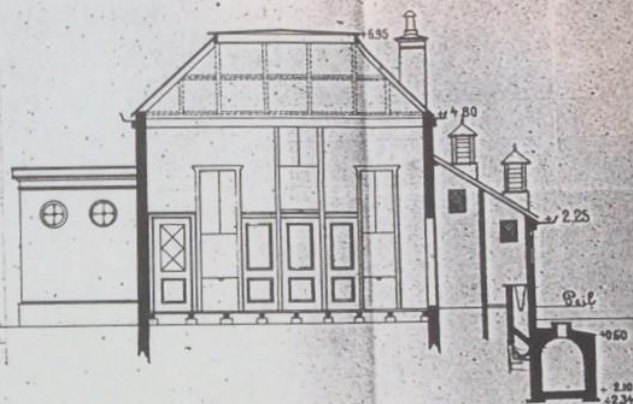
Vervolgens werden daarvoor ook de tekeningen gemaakt:

Plan van eene bijbouw aan de School te Wateren Gemt. Diever.

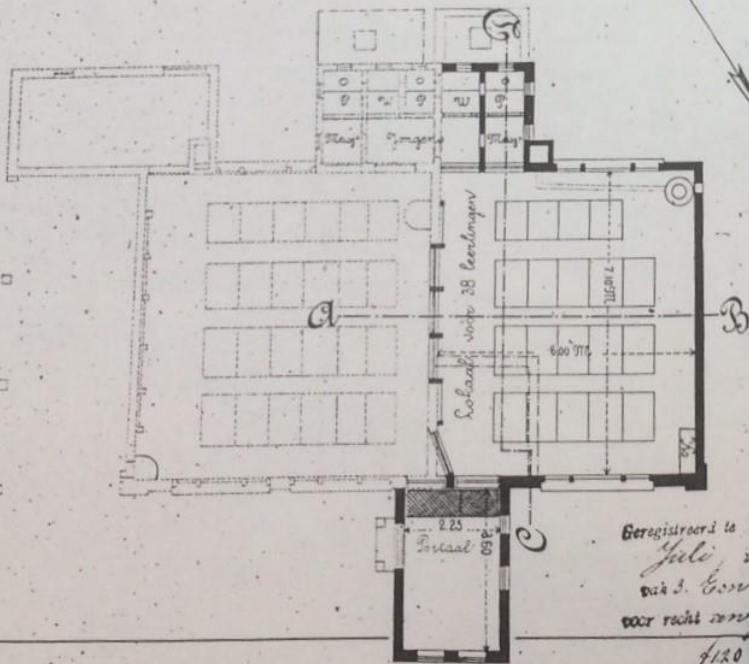
Voorgevel.

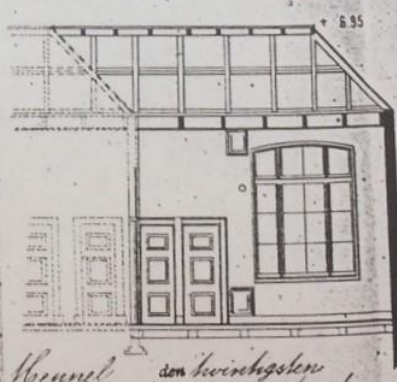
Doornede C.D.

Platte Grond.

Doornede A.B.

- tot Nieuw werk
- tot Bestaand blyvend
- tot Bestaand vervalt

*Aldus gemaakt
den 12ten te Dierick
Dierick
de Meester de
W. K. B. v. v. v.*

*Aldus gemaakt
den 12ten te
den 12ten te
den 12ten te
den 12ten te
den 12ten te*

Siel

Geregistreerd te
Yule 1800226 onvergortig deel 53. folio 7b recht.
vrij 3. een blad geen renewi. Ontoangen
voor recht van gulden heintig eenf.

7120

De Ontoangen

G. Stiel

Merijn

Toch maar een nieuwe school

Echter, in een navolgende vergadering werd besloten met gebruik van het materiaal van de oude school, een nieuwe school te bouwen met drie lokalen met de ramen op het zuidoosten in verband met de lichtinval.

Uit het raadsverslag bleek dat een voorstel van de architect, naar later blijkt de heer Hulsbergen uit Meppel. De architect krijgt bij deze het verzoek deze plannen 'in dien geest' uit te werken.

De aanvraag van 'buitengewoon rijkssubsidie' ingevolge art. 53 der wet tot regeling van het lager onderwijs' moet voor de nodige middelen zorgen.

Architect Hulsbergen

Hierop ontwerpt architect Hulsbergen een nieuwe school met drie klaslokalen.

Op de volgende pagina de 'blauwdruk' van het ontwerp in late art nouveaux stijl.

56
Schoolbouw
Wateren.

De Voorzitter brengt in herinnering, dat in 1916 de bouwkundige stukken zijn opgemaakt voor een verbouwing van de school te Wateren, waarvoor een buitengewoon rijkssubsidie van f 7000. was toegezegd; dat met het oog op de buitengewone tijdsomstandigheden de Minister bij brief van 29 September 1917 te kennen gaf, dat de uitvoering van alle niet dringende schoolbouwplannen moest worden uitgesteld; dat inmiddels de toename van het aantal schoolgaande kinderen een derde deel van de school noodig maakte, waarom het geëerd college op ophoud werd benuttigd om de plannen in dien zin te doen omwerken; dat daarbij al spoedig bleek, dat een geheel nieuwe school niet aanmerkelijk duurder zou uitkomen dan verbouwing en uitbreiding van de bestaande school (resp. f 37000. en f 32000.), terwijl in het eerste geval de afbraak van de oude school op f 2000. kan worden bepaald; dat daarom in overweging wordt gegeven, een nieuwe school van 3 lokalen te bouwen, welke ook kan worden geplaatst, dat ten volle van het zonlicht kan worden geprofiteerd, hetgeen bij de oude school - ook na verbouwing - geheel is buitengesloten.

De Raad vereenigt zich z.h.st. met dit denkbeeld, waarna de bouwkundige stukken worden vastgesteld en wordt besloten, voor dezen bouw buitengewoon rijkssubsidie ingevolge art. 53 der wet tot regeling van het lager onderwijs aan te vragen.

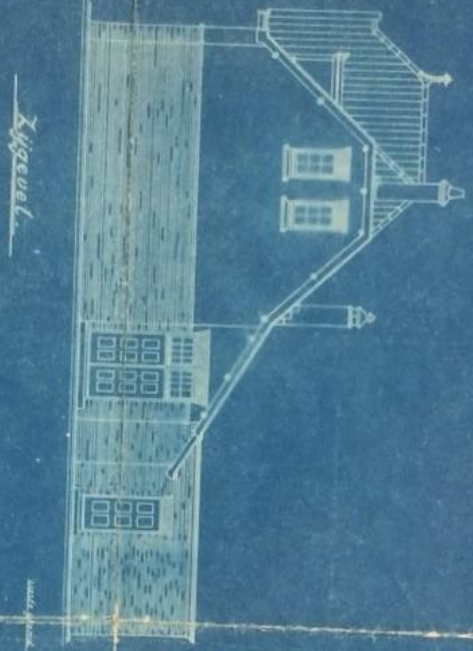
Plad I.

Plan tot het bouwen van een O.l. School te Wateren Gem. Dierpe.

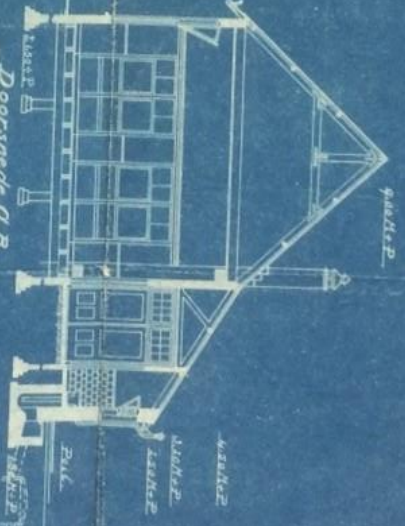
Schaal 1:100

Voorgevel

Zijgevel

Doorsnede A.B.

Plattegrond.

Aldus vastgesteld door den Raad der gemeente Dierpe den 19 Maart 1910
De Wethouder De Burgemeester
G. H. Kuylenburg J. H. H. H. H.

Ingew. te Wateren
1910

De aanbesteding

Het ontwerp wordt door de gemeenteraad goedgekeurd en vervolgens vindt de aanbesteding plaats en wordt gegund aan de laagste inschrijvers. Namelijk G. Andreae te Eesveen en J. Bijkerk te Nijensleek voor een bedrag van 54.500,- gulden. De aanvankelijke begroting bedroeg 44.000,- gulden, maar vanwege de sterke stijging van de arbeidslonen en de steenprijzen was dat niet meer realistisch. Een nieuwe aanbesteding had dan ook geen nut. Een verhoging van de aanvraag tot rijkssubsidie moet de oplossing bieden.

3.
Gunning school
bouw Wateren

De Voorzitter deelt mede, dat op 28 Februari l. de aanbesteding heeft plaats gehad voor den bouw van een school met 3 lokalen te Wateren. Reaapte inschrijvers waren G. Andreae te Eesveen en J. Bijkerk te Nijensleek voor f 54500.-, aan wie het werk behoudens hooger goedkeuring is gegund. Het eindcijfer der begroting bedroeg f 44000.-, doch daar sedert de opmaking daarvan (Maart 1919) de arbeidslonen en steenprijzen aanmerkelijk zijn gestegen, zal dus van een herbesteding geen gunstiger resultaat zijn te verwachten. Burgemeester en Wethouders stellen daarom voor, de gunning goed te keuren en tevens aan de Koningin verhooging van het voor dit werk toegerogd Rijkssubsidie te vragen.

Z. h. s. wordt daartoe besloten.

Hieronder de school zoals deze in 1920 in gebruik werd genomen.

Speuren in het gemeentearchief heeft helaas niet meer historisch materiaal opgeleverd dan bovenstaande informatie. Wel is er uitgebreide documentatie te vinden over latere verbouwingen en de bouw van de gymzaal. Het is dan ook een raadsel waarom het vroege materiaal uit het archief is verdwenen.

Het speuren in het archief heeft wel de naam van de architect opgeleverd. En omdat Hulsbergen een bekende meppeler architect was, heeft dat toch veel interessante informatie opgeleverd.

Architect Hendrik Marinus Hulsbergen geboren 14 juli 1881 te Bergen op Zoom

Speuren in het Drentse archief levert het volgende stuk op over 'Bouwen 1800-1940'. Hulsbergen wordt hier niet alleen genoemd als bekende Meppeler architect, er wordt ook verwezen naar de bijzonder vormgeving die in die tijd aan onder andere scholen werd gegeven.

<https://www.geheugenvandrenthe.nl/architectuur>

Bouwen van 1800-1940

Na 1800 nam de bouwvoorraad geleidelijk toe. Veel werd gebouwd in de [Ambachtelijk traditionele bouwtrant](#), zoals dat van generatie op generatie was gedaan. Bij de boerderijbouw was sprake van een verdergaande verstening. Nadat allereerst het voorhuis in baksteen was opgetrokken, werden nu ook de schuurgevels in steen uitgevoerd. Ook werd bij sommige boerderijen het woongedeelte gewijzigd doordat men voor de oude boerderij een dwarsgeplaatst voorhuis bouwde.

Enkele opvallende ontwikkelingen in de boerderijbouw deden zich voor in Zuidwest-Drenthe. Door de nabijheid van de marktplaats Meppel konden met name de boeren in de omgeving van Ruinerwold, De Wijk en IJhorst zich riant boerderijen permitteren. Meest aansprekend zijn de boerderijen aan het Haakswold (ook wel het 'golden endje'). Meppeler architecten als P. Janzen, H. Witzand en G. Otten bouwden hier diverse rijk gedetailleerde boerderijen. In de race om het meest bijzondere pand te realiseren, vroeg de toenmalige eigenaar van Haakswold 8 om een Chinees Paviljoen na te bouwen. Hij had hiervan een ansichtkaart meegenomen van de Koloniale Tentoonstelling in Parijs van 1924.

Bijzondere boerderijen komen verspreid over de provincie overal voor maar nergens in deze concentratie. Voorbeelden: de herenboerderij 'Villa Flora' te Nieuw-Buinen (1877-1879) en 'Hoeve Woudrust' te Peize (1914).

Vernieuwingen in de boerderijbouw kwamen opzetten als gevolg van meer planmatige ontginningsactiviteiten zoals van de [Maatschappij van Weldadigheid](#) ([Frederiksoord](#), [Wilhelminaoord](#), [Boschoord](#), [Veenhuizen](#)). In Frederiksoord, Wilhelminaoord en Boschoord zijn nog diverse kleine kolonistenhoeven te zien. Op deze tussen 1818 en 1824 gebouwde kleine boerderijtjes konden paupers uit de steden onder toezicht een bestaan als boer proberen op te bouwen. De planmatige opzet van de koloniedorpen is zeer bijzonder. In de loop van de 19e en 20e eeuw heeft de Maatschappij van Weldadigheid ook grootschaliger bedrijven ontwikkeld.

In Veenhuizen was de ontwikkeling anders. Het ging hier om onvrijwillige koloniën, o.a. voor wezen en landlopers. Daar moest men vanuit gestichtsgebouwen op het land werken. Deze situatie kreeg een nog meer gedwongen karakter nadat het ministerie van Justitie dit gebied overnam. In de omgeving van de gestichten verrezen diverse boerderijen van het zogenaamde Middenhuistype die door [W.C. Metzelaar](#) waren ontworpen. Kenmerkend is dat aan weerskanten van het woongedeelte een bedrijfsruimte was geplaatst.

Andere vernieuwingen in de landbouw treft men aan op het [Zeijerveld](#). Dit gebied werd sinds 1906 deels machinaal ontgonnen en als toonbeeld van vernieuwing werd door architect H. Masselink een nieuwe bouwwijze geïntroduceerd. In zijn 'Cremer Hoeve' (Minister Cremerstraat 5) werd geen gebintconstructie maar een constructie van staal en beton toegepast. Deze techniek werd ook door [Berlage](#) toegepast bij 'De [Schipborg](#)'. Vergelijkbare ontwikkelingen deden zich voor rond het ontginningsdorp Witteveen waar door [ontginningsmaatschappij NV Het Lantschap Drenthe](#) diverse boerderijen en arbeiderswoningen werden gebouwd. De Asser architecten A. de Vries en J. Boelens waren hier verantwoordelijk voor diverse ontwerpen.

De landelijke trends op het gebied van de woonhuisarchitectuur hebben ook hun invloed in Drenthe. Deze invloed is vooral in de grotere plaatsen en steden te zien. Daar zaten veelal architecten die wisten wat er in het land gaande was en dat in hun ontwerpen tot uiting brachten. In Assen waren dat vooral J. Boelens, A. de Vries, M. de Vries, J. Smallenbroek, [J.H. van Houten](#), A. van Oosten en T. de Haan. Een bijzonder plaats nam ook in J.F.A. Göbels, die de kubistisch georiënteerde woonhuizen Plataanweg 3 (1931) en Vaart 41a (1934) bouwde. Daarnaast waren de gemeentearchitecten P.M.A. Hurman en J. Jansen van Galen belangrijke personen.

Enkele bekende Meppeler architecten waren: H.M. Hulsbergen, G. Otten, P. Janzen en H. Witzand en de gemeentearchitect [D. Monsma](#).

In Hoogeveen mogen G. Hofman en de uitermate productieve gemeentearchitect [J. Carmiggelt](#) genoemd worden.

In Coevorden waren H. Bennink (ontwerper van de [Vakschool voor meisjes](#), 1923) en W. Wieringa belangrijke architecten. Deze ontwierp onder meer de opvallende woning Van Heutzsingel 37 met [Jugendstil](#)-invloeden.

In deze periode werden tal van nieuwe functies gerealiseerd met elk een eigen bijzondere vormgeving. Vooral gemeentehuizen, schoolgebouwen en postkantoren leenden zich voor iets bijzonders. Soms werden daarbij regionaal of zelfs nationaal werkende architecten betrokken. Zo waren de postkantoren van rond 1900 voornamelijk ontworpen door rijksbouwmeester [C.H. Peters](#). Nieuw waren ook allerlei technische voorzieningen zoals [watertorens](#) (Coevorden, Hoogeveen, Meppel, Zuidlaren), stations en transformatorhuizen. Van laatstgenoemde staat in Meppel een opvallend bouwwerk op de hoek van het Kerkplein-Kleine Oever. Deze trafo met bovenwoning is in 1921 ontworpen door gemeentearchitect Monsma.

Andere functies met een bijzondere vormgeving waren de ziekenhuizen (bijv. het oude [Wilhelminaziekenhuis](#) aan de Oosterhoutstraat in Assen ontworpen door J. en Th. Stuivinga) en de militaire [kazernes](#) (in Assen: de Johan Willem Frisokazerne met de neo-renaïssancistische bouwwerken (1893-1904) langs de Vaart; in Zuidlaren: de voormalige Graaf Adolf van Nassau-kazerne, 1938).

Een andere nieuwe ontwikkeling betrof de bouw van tal van industriële bouwwerken zoals »zuivelfabrieken, graanmaalderijen, slachterijen e.d. Ook meer bijzondere fabrieken werden opgericht zoals twee glasfabrieken in Nieuw-Buinen en [turfstrooiselfabrieken](#) in Hoogeveen, Klazienaveen en Amsterdam-scheveld en een kalkzandsteenfabriek in Hijkersmilde. Naast de functionaliteit van de productieruimte werd in veel gevallen aandacht besteed aan vormgeving. Dit kon immers bijdragen aan de uitstraling van het bedrijf. **Zo leverde H.W. Hulsbergen het ontwerp voor de Coöperatieve Landbouwbank te Meppel. Het gebouw vormt nog steeds een aansprekend gezicht van Meppel.**

Ook in het buitengebied werden nieuwe functies gestart. De al eerder genoemde Maatschappij van Weldadigheid is hiervan een aansprekend voorbeeld uit het begin van de 19e eeuw. Een ander voorbeeld is de gezondheidszorg. In Zuidlaren werd de psychiatrische inrichting [Dennenoord](#) gesticht. Veel van de oude gebouwen op het terrein van Dennenoord zijn ontworpen door architect K. Hoekzema in de stijl van de [Neorenaissance](#). Het meest bijzondere gebouw staat aan de noordkant van de Stationsweg en is ontworpen door de Groninger architect E. Reitsma. Dit gebouw staat bekend als het Noordersanatorium. Vergelijkbare psychiatrische instellingen kwamen bij Assen (Licht en Kracht) en Beilen.

Ten slotte moet de groeiende aandacht voor recreatie worden genoemd. Deze komt in de loop van de 20e eeuw op gang. De dierentuin van Emmen ([Noorder Dierenpark](#)) kreeg in deze periode haar vorm in de achtertuin van notaris Oosting. Tuinarchitecte T. Bosma ontwierp het park dat in 1935 werd geopend. Verspreid over de provincie werden de eerste recreatiewoningen opgericht. Architectonische hoogstandjes zijn het Logeershuis (1937) in het [Elsburger onland](#) van de Rotterdammer architect J.W.C. Boks in de stijl van het [Functionalisme](#) en de in stijl van de Amsterdamse School uitgevoerde recreatiewoning (1933) naar ontwerp van E. Rozema ten noorden van Norg.

De Vledderschool in Meppel, in 1909 de modernste lagere school in Drenthe

De school in Wateren/Zorgvlied was dus niet de enige school die door Hulsbergen werd ontworpen.

Ook de Vledderschool aan de Vledderstraat in Meppel is van zijn hand

Op de foto uit 1909 staat niet alleen de school, maar ook de architect en de bouwer.

Van links naar rechts Dirk Monsma (directeur gemeentewerken), aannemer Dragt, architect Hulsbergen en meest rechts timmerman Jansen.

De Landbouwersbank aan de Drentse hoofdvaart in Meppel

Ook de Landbouwersbank – later Agrifirm – was van de hand van architect Hulsbergen.

Het historische gebouw van de Landbouwersbank behoort tot het industrieel erfgoed van Meppel en de graansilo is een echte eyecatcher. De 'Coöperatieve Landbouwersbank en Handelsvereniging' werd op 13 april 1909 opgericht met als doel de gemeenschappelijke inkoop van landbouwbenodigdheden en de afzet van landbouwproducten te bevorderen.

Met de ligging aan het Meppelerdiep was het de perfecte plek om handel te drijven. Later werd er een veevoederfabriek bijgebouwd. Daarnaast exploiteerde men hier een bankbedrijf en was er een station voor kunstmatige inseminatie.

Door de jaren heen zijn er allerlei fusies geweest totdat in 2001 het huidige Agrifirm ontstond.

Rijksmonument in Art Nouveau-stijl aan de stationsweg 36 in Meppel.

Te vinden op <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/508700>

Onmiskenbaar heer architect Hulsbergen hier zijn spoor achtergelaten.

De Indische buurt te Meppel

De in 1916 in opdracht van de Meppeler Bouwvereniging door H.W. Hulsbergen ontworpen Indische Buurt (noordzijde) heeft een tuinwijkachtig karakter.

Aardige voorbeelden zijn de woningen Jufferenpad 2-60, Bankastraat 1-35/2-46 en Riouwstraat 1-33/2-34.

Zie ook https://www.dbnl.org/tekst/sten009monu07_01/sten009monu07_01_0056.php

Tussen 1900 en 1950 breidde de stad verder uit; het inwonertal groeide tot ruim 15.000. Kenmerkend voor deze periode is de planmatiger aanpak van de uitbreidingen. Dit ondanks het feit dat Meppel tot 1928 geen officieel uitbreidingsplan kende. Een van de eerste projecten die opvalt, is het gebied Indische Buurt Noordzijde. Het door de Meppeler architect H.M. Hulsbergen gemaakte plan (in opdracht van de Meppeler Bouwvereniging) werd in 1916 uitgevoerd en omvatte 160 woningen en drie winkels. Korte tijd daarna werd in het

Een ander interessant project is het door Hulsbergen ontworpen Parkzwembad waar tientallen jaren vele inwoners van Meppel hebben leren zwemmen.

Tenslotte, ook dit pand op Stationsweg 40-42 is ontworpen door architect Hulsbergen (zie fotoblog nr. 856) De gepleisterde dubbele villa uit 1910 vertoont Jugendstil elementen Het meest kenmerkende aan dit fraaie dubbele pand is het hekwerk en de mooie deuren.

Waardering

Het schoolgebouw is van algemeen provinciaal belang op grond van de volgende criteria:

CULTUURHISTORISCHE WAARDE

- het schoolgebouw vertegenwoordigt cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van regionale onderwijsvoorzieningen uit omstreeks 1920 in Drenthe en typeert de intrinsieke wens tot opwaartse sociale mobiliteit in de redelijke geïsoleerde agrarische grensomgeving van West Drenthe
- het pand is destijds gerealiseerd door hergebruik van materialen en met behulp van 'buitengewone rijkssubsidie ingevolge art. 53 der wet tot regeling van het lager onderwijs'. Door stijgende prijzen van lonen en steenkosten, heeft men nog een 2^e aanvraag voor 'buitengewone rijkssubsidie' moeten aanvragen

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

- vanwege de waarde van het schoolgebouw uit circa 1920 als bijzondere uitdrukking van een regionale onderwijsvoorziening in Overgangsarchitectuur in Drenthe;
- vanwege de esthetische kwaliteiten van het laat 'Jugendstil-achtige' ontwerp;
- vanwege het kenmerkende materiaal(her)gebruik en de opvallende en zorgvuldige detaillering in Overgangsarchitectuur
- vanwege het unieke feit dat de bekende Meppeler architect Hulsbergen buiten de stedelijke kern van Meppel een dergelijk opvallend ontwerp heeft gerealiseerd

STEDENBOUWKUNDIGE/ENSEMBLE WAARDE

- vanwege de betekenis van het schoolgebouw vanwege de beeldbepalende ligging als onderdeel in de lintbebouwing Wateren, onderdeel van de cultuurhistorisch waardevolle koloniegeschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid*

GAAFHEID

- vanwege de hoge mate van gaafheid van de karakteristieke gevel van het schoolgebouw;
- vanwege de waarde van het schoolgebouw in relatie tot de hoge mate van gaafheid van de stedenbouwkundige structuur en de redelijke mate van gaafheid van het bebouwingsbeeld van de omgeving

ZELDZAAMHEID

- vanwege de redelijke mate van zeldzaamheid van het schoolgebouw in de provincie Drenthe in relatie tot de voornoemde cultuurhistorische, architectonische en stedenbouwkundige kenmerken
- vanwege het unieke feit dat de bekende Meppeler architect Hulsbergen buiten de stedelijke kern van Meppel een dergelijk opvallend ontwerp heeft gerealiseerd

*** Maatschappij van Weldadigheid**

Om begrijpelijke redenen wordt de aandacht voor wat betreft de Maatschappij nu vooral gericht op Frederiksoord en Wilhelminaord. Daar staat echter tegenover dat het beeld van de Maatschappij in al zijn facetten niet compleet is zonder ook Boschoord, **Zorgvlied** en zelfs deels Doldersum in het beleid, en zo mogelijk ook de voordracht voor het Werelderfgoed, te betrekken. De desperadokolonies, waarvan Vledderveen binnen de gemeente Westerveld ligt, passen in de ruimere context van de kolonies, en zouden in een bepaalde contextuele rol ook meegenomen kunnen worden.